

## O'QUVCHILAR TARBIYASIDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNING O'RNI

**J.A.Jovlijev** – o'qituvchi

*Termiz davlat pedagogika instituti*

**Tayanch so'zlar:** yoshlar, milliy va umuminsoniy qadriyatlar, odob-axloq, ta'lim, tarbiya.

**Ключевые слова:** молодежь, национальные и общечеловеческие ценности, нравственность, образование, воспитание.

**Key words:** youth, national and universal values, morality, education, upbringing.

**Kirish.** Yoshlar tarbiyasi haqida gap ketganda, uni milliy va umuminsoniy qadriyatlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Qadim tarix sahifalarida ulug' donishmandlar bitiklarida, xalqning ruhi va qalbini ifodalovchi rivoyatu hikoyatlarda, ilg'or va hur fikrli ijodkorlar, san'atkorlar, siyosat namoyandalarining ma'naviy-ma'rifiy meroslarida ulug' qadriyatlar silsilasi namoyondir. Ular ezgulik g'oyalari bilan jilolangan durdonalardir. "Bori yaxshilig' qilg'ilkim, ondin yaxshi yo'q, Kim degaylar dahr aro qildi falondin yaxshilig'" degan Boburning ezgu qarashlari butun-butun avlodlarga ibrat namunasidir. Yaxshilik chinakam insoniylik bo'lib, u xalqimizning insonparvarlik qarashlarining mehr-oqibatlilik fazilatining ifodasidir. Ota-bobolarimiz o'z turmushlarida doimo yaxshi niyat bilan, orzu-istaklarini ularda jo qilib yashaganlar, ular o'zlarining yaxshi nomlari bilan butun jahonga dong taratganlar. Sohobqiron Amir Temur "Yaxshilarga yaxshilik qildim, yomonlarni esa o'z yomonliklariga topshirdim. Kim menga do'stlik qilgan bo'lsa, do'stligi qadrini unutmamim va unga muruvvat, ehson, izzatu ikrom ko'rsatdim" [1], degan.

**Tadqiqot metodologiyasi:** Jahonni qamrab olayotgan globalizatsiya jarayoni inson ongi va tafakkuriga bevosita o'z ta'sirini o'tkazib kelmoqda. Yoshlar ongida milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash bugungi kunning dolzarb muammolaridan biri ekanligini Muhtaram Prezidentimiz ham o'z so'zlarida ta'kidlab turibdi. "Bizning havas qilsa arziydigan tariximiz bor. Havas qilsa arziydigan ulug' ajdodlarimiz bor. Havas qilsa arziydigan beqiyos boyliklarimiz bor. Men ishonamanki, Xudo xohlasa, havas qilsa arziydigan buyuk kelajagimiz ham, albatta, bo'ladi" [6], degan edi Muhtaram Prezidentimiz Toshkent shaxri vakillari bilan saylovoldi uchrashuvidagi nutqida.

Kundalik moddiy hayotni yaxshilash va qulaylashtirish uchun yaratilgan barcha texnologiyalar insonni ham aqlan, ham jismonan kam kuch sarflashga, buning natijasida ayniqsa, kichik yoshdagi bolalar, maktab o'quvchilarida tafakkur rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ularning jismoniy va aqliy o'yinlardan ko'ra, virtual o'yinlarni afzal ko'rayotgani bunga yaqqol misoldir. Mustaqil fikrlashga o'rgatadigan zamonaviy metodlardan foydalanish lozimki, bu metodlar boshlang'ich sinf o'quvchilarida zamonaviy ta'limda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni o'zida mujassam etishi lozim.

Yaxshilik komil tarbiya ko'rgan kishilarga xos bo'lib, bu ma'naviyat bilan bog'lanadi. Ma'naviyatlilik esa, avvalo, o'zlikni anglash bilan bog'lanadi. "O'z xalqi tarixini bilmagan millatlar xotira va idroklarini yo'qotib qo'ygan dovdirilarga o'xshaydi" [2].

Demak, ma'naviyat to'g'rilikka eltuvchi yo'l, aniqroq aytganda, to'g'rilik-rostlikning o'zidir.

"Ma'naviyat tushunchasi asosida rostlik, haqqoniylik, to'g'rilik mujassamdir. Misol: odamlar payg'ambarimiz Muhammad (s.a.v)ni "amin", Amir Temur bobomizni do'stlari va raqiblari "rostgo'y" deyishgan. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev haqida xalqimiz "to'g'ri so'z", "adolatli odam", "so'zi bilan ishi bir odam ekan" deyishmoqda. Hadislarda "Iymondan keyin keladigan, ammo iymon qadar aziz turadigan so'z bormi?" – deb so'rashganda,

Payg'ambarimiz: "Bor, u so'z lafzdir", deganlar. Lafz esa to'g'rilikdir. Biz to'g'rilik zamonida yashayapmiz" [3].

Ajdodlarning boy madaniy merosi Markaziy Osiyo xalqlarining qonuniy milliy iftixoridir. Masalan, "Xalqimizning o'ziga xos turmush tarzi, tafakkur va dunyoqarashi, hayotga, voqelikka munosabatining ifodasi bo'lgan xalq og'zaki ijodi namunalari, "Alpomish", "Shashmaqom" kabi durdonalari ma'naviyatning bitmas-tuganmas manbai, yoshlarimiz dunyoqarashining asosidir. Feodalizm davridayoq Markaziy Osiyo xalqlari ijtimoiy ongining asosiy xususiyatlari bilimga, dunyoviy ma'rifatga intilish; salaflarning madaniy yutuqlaridan keng foydalanish; tabiatni bilishga, uning boyliklaridan inson manfaatlari yo'lida foydalanishga intilish; ratsionalizm; hurfikrlilikning rivojlanishi; axloqiy qadriyatlarni hamda insoniy fazilatlarini tarannum etishda, tabiatning eng oliy xilqati bo'lmish insonga munosabatda namoyon bo'ladigan gumanizm; og'zaki va yozma so'zga muhabbat; kishi ma'naviy dunyosini shakllantirishga intilishdan iborat bo'lgandir.

Milliy merosni o'rganish, tiklash va targ'ib qilishning mohiyati, milliy va umumbashariy ahamiyati, tarixiy-madaniy merosga munosabat konsepsiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi masalasining aks etishi muammosi kelgusidagi ijtimoiy fanlar sohasida yangi yo'nalishlarga, tadqiqotlarga asos bo'lib xizmat qilishi shubhasiz. Chunki tarixiy-madaniy merosimizning tiklanishi jamiyatimizni yangilash va hal qiluvchi, ta'bir joiz bo'lsa, belgilovchi ahamiyatga egadir.

Bu borada "Bir bolaga yetti mahalla ham ota, ham ona" degan shior doimiy kun tartibida turishi lozim. Biz yoshlarimizni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etishimiz zarur" [4].

Ma'lumki, inson shaxs sifatida tarbiyalanib shakllanishida xalqimiz tomonidan yaratilgan boy madaniy-ma'rifiy qadriyatlar muhim o'rin tutadi. Bunga ilmiy – texnika va aqliy imkoniyatlar, ta'lim-tarbiya, tibbiy xizmat, milliy meros, milliy qadriyatlar, turli shakllarda namoyon bo'ladigan madaniyat durdonalari, til, adabiyot, san'at, xalq hunarmandchiligi mahsulotlari, noyob tarixiy va madaniy yodgorliklar, arxitektura va boshqalarni kiritish mumkin.

Prezident Sh.Mirziyoyev o'zining saylovoldi uchrashuvlarida va prezidentlik davridagi ma'ruzalarida xalqimizning tarixi va ma'naviyatini bezab turgan bunday noyob yodgorliklar, ulug' siymolar haqida, ularning yoshlar tarbiyasidagi o'rni va roli haqida qayta-qayta ta'kidladilar. Jumladan, andijonliklar bilan bo'lgan uchrashuvda ta'kidlab aytdilarki, tarixga qarasak ham, bugungi kunga qarasak ham, Andijon zaminidan ko'p sohalar bo'yicha ko'plab buyuk, fidoyi insonlar yetishib chiqqaniga amin bo'lamiz. Chunki millat, el-yurt taqdiri uchun kuyish, milliy g'urur, or-nomus uchun bel bog'lab maydonga chiqish – Andijon ahliga xos fazilat. Mana, ulug' ajdodimiz Zahriddin Muhammad Boburni olaylik. Bu buyuk zot o'n ikki yoshidan boshlab, Temuriylar davlatini saqlab qolish uchun o'zini o'qqa ham, cho'qqa ham urdi, hech qanday dushmanidan ham, sinovdan ham qo'rqmadi.

Qirq olti yillik umri davomida bir zum ham halovat bilgani yo‘q. O‘z avlodlariga Vatanga bo‘lgan buyuk muhabbatini, ezgu fazilatlarini meros qilib qoldirdi.

**Tahlil va natijalar:** Yoshlarning komil insonlar, mustahkam oila vakillari bo‘lib yetishishida milliy va umuminsoniy qadriyatlarining o‘rni beqiyos. Mustaqil O‘zbekistonning kuch-qudrat manbai-xalqimizning umuminsoniy qadriyatlarga sodiqligidir. Xalqimiz adolat, yaxshilik, ahil qo‘shnichilik va insonparvarlikning nozik kurtaklarini asrlar osha avaylab kelmoqda. O‘zbekistonni yangilashning oliy maqsadi ana shu an‘analarni qayta tiklash, ularga yangicha mazmun bag‘ishlash, zaminimizda tinchlik va demokratiya, farovonlik, madaniyat, vijdon erkinligi va har bir kishining kamol topishiga erishish uchun zarur shart-sharoit yaratishda o‘z ifodasini topmoqda.

Qadriyatlar tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘lgan ma‘naviy omil sanaladi. Qadriyatlar ta‘lim-tarbiyaning muhim vositasi sifatida inson hayoti uchun, vujudning tirikligi, sihat-salamatligi, mehnati, bilimi, muomalasi kabilarga jiddiy ta‘sir etadi. Yosh avlodda qadriyatlarga munosabatda bu xususiyatlarni takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Jamiyat taraqqiy etgan sari umuminsoniy qadriyatlar ko‘payib boraveradi. Masalan, erkinlik, tinchlik, tenglik, ma‘rifat, haqiqat, ma‘naviyat, go‘zallik, yaxshilik, insonparvarlik, ijtimoiylik, demokratiya, qonun ustuvorligi va boshqalar. Bu tuyg‘ular mustaqilligimizning yangi bosqichga ko‘tarilishi jarayonida xalqimizning ong va shuuriga tobora mustahkamlanib bormoqda. Shuning uchun ham muhtaram Prezidentimiz “Navro‘z falsafasida, Navro‘z qadriyatlari-odamlar dardu-tashvishi bilan yashash, keksalarni hurmatlash, muhtoj oilalarga e‘tibor va yordam ko‘rsatish, adolat va xalqparvarlik faoliyatimiz mezoniga aylanmoqda”, deydi [5].

“Hamimizni tarbiyalagan, voyaga yetkazgan shu xalq. Barchamizga tuz-nasiba bergan ham – shu xalq. Bizga ishonch bildirgan, rahbar qilib saylagan ham aynan shu xalq”, deydi hurmatli Yurtboshimiz Sh.Mirziyoyev [7].

Darhaqiqat, ishonch – ulug‘ tuyg‘u. Ishonch – bu odamlarning dili va qalbini tozalovchi katta kuchdir. Ishonchning asosiy mazmunida halollik, adolat, sof vijdonlilik, poklik, so‘z bilan ish birligi kabi axloq-odob fazilatlarini o‘z ifodasini topgan. Ishonchning muhim shartlari-odamlar mehrini qozonish, marosim va ma‘rakalarda qatnashish, keksalarga yordam va tasalli berish, nogiron va hastalarning holidan xabar olish, doimo insonlar bilan munosabatda bo‘lish va boshqa shu kabilardir. Ishonchga erishish ezgu fazilatlar tufaylidir.

#### Adabiyotlar

1. Amir Temur o‘g‘itlari. –T.: “Navro‘z”, 1992.
2. Turkiy xalqlar mafkurasi. TURON. –T.: “Cho‘lpon” 1999.
3. Bekmurodov M., Quranboyev Q., Tangirov L. Harakatlar srategiyasi asosida jadal taraqqiyot va yangilanishlar sari. Risola. –T.: “G‘.G‘ulom”, 2017.
4. Mirziyoyev Sh. Xalqimiz roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. –T.: “O‘zbekiston”, 2018, II TOM. 479-b.
5. Mirziyoyev Sh. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat‘iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. –T.: “O‘zbekiston”, 2017. I TOM.
6. Mirziyoyev Sh. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T.: “O‘zbekiston”, 2017.
7. Bekmurodov M., Quranboyev Q., Tangirov L. Harakatlar srategiyasi asosida jadal taraqqiyot va yangilanishlar sari. Risola. –T.: “G‘.G‘ulom”, 2017.

**REZYUME.** Yoshlar tarbiyada milliy va umuminsoniy qadriyatlar o‘rni beqiyos ekanligi ko‘rsatib o‘tilgan. Yoshlar ta‘lim-tarbiya jarayonida milliy qadriyatlar orqali tarbiyalash muhimligi aytib o‘tilgan.

**РЕЗЮМЕ.** Показано, что роль национальных и общечеловеческих ценностей в воспитании молодежи неопределима. Отмечена важность воспитания молодежи через национальные ценности в учебно-воспитательном процессе.

**SUMMARY.** It is shown that the role of national and universal values in the education of young people is invaluable. The importance of educating young people through national values in the educational process was noted.

Chunki qallob, firibgarlarga hech kim ishonmaydi. Ishonchning kushandasi aldanchilik. Odamlar senga ishonmas ekan, bu – baxtsizlik Alisher Navoiyga butun xalq ishonardi. Uning hurmati ham, bsuyukligi ham, baxti ham shunda edi.

O‘zbek xalqi qadim-qadimdan bir-birlariga ishonib kelgan. Ayniqsa, ishonchi bor kishilar elda e‘tirozlangan. Uning bir og‘iz so‘zi bilan hal bo‘lmayotgan ishlar ham bitib ketgan. Xalqimiz hayotda to‘g‘riligi bilan hurmat qozongan kishilarga ishonch bilan qaraganlar, uning nomini hamma joyda hurmat bilan tilga olganlar. Tarixdan ma‘lumki, vatanini, xalqini sevgan kishilar xalqning ishonchiga sazovor bo‘lganlar. Ular ezgu ishlari, toza xulqi bilan el-yurt manfaati yo‘lida fidoyilik ko‘rsatganlar. O‘zbekistonni mustaqillikka olib chiqqan, mustaqillikni mustahkamlash uchun elim deb, yurtim deb jonkuyarlik ko‘rsatgan Birinchi Prezidentimiz I.Karimov xalqimizning chinakam ishonchiga, mehriga sazovor bo‘ldi. Bugungi kunda muhtaram Yurtboshimiz Sh.Mirziyoyevga ham xalqimiz shunday katta ishonch bilan qaramoqda. Chunki uning rahnamoligida yurtimizda amalga oshayotgan obodonchilik, farovonlik, tub islohiy o‘zgarishlar, xalqni baxtli-saodatli etish uchun olib borilayotgan ezgu tadbirlar, xalqaro do‘stlik, yaxshi qo‘shnichilik, o‘zaro hurmat, yoshlarni barkamol etib tarbiyalash borasidagi sa‘y-harakatlar xalqimizda katta ishonch va hurmat paydo qilmoqda.

O‘zbekiston yoshlari bu beqiyos g‘amho‘rliklardan katta rag‘bat va ilhomga to‘lib, ulkan vatanparvarlik namunalarni ko‘rsatishga intilmoqdalar. Ular o‘zlarida bor iste‘dodlarini namoyon etib, ilmu hunarda, ma‘naviy-ma‘rifiy jarayonlarda, mehnatda, sog‘lom turmush tarzini shakllantirishda, fanda, san‘atda, madaniyatda, sportda da jasarat namunalarni ko‘rsatmoqdalar. Yurtboshiga, bugungi va ertangi baxt-saodatli kunlarga, yurtning buyuk kelajagiga ishonch ularni yangi-yangi zafarli ishlarga otlantirmoqda. Bu ishonch yurtimizning xalqimizning baxtli kunlarida, buyuk o‘zgarishlarda ifoda topmoqda. Bular Yurtboshining nazari tushgan, demak xalqimizning nazari tushgan yoshlardir.

**Xulosa:** Vatanparvar, fuqarolik tuyg‘usi mustahkam, bag‘rikeng, qonunlarni, milliy va umuminsoniy qadriyatlarini hurmat qiluvchi, zararli ta‘sirilar va oqimlarga qarshi tura oladigan, hayotga qat‘iy ishonchli yoshlarni tarbiyalash borasida amalga oshirilayotgan tadbirlarning ko‘lami naqadar kengligini har bir vatandoshimiz ko‘rib, his etib turibdi. Buni xorijlik xolis kishilar ham tan olmoqda.

Yoshlarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash bugungi kunning dolzarb masalasidir.